

Державна служба статистики України

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ У 2012 РОЦІ

Київ

На 1 січня 2013 року чисельність наявного населення України становила 45553,0 тис. осіб, з них у міських поселеннях проживало 31378,6 тис. осіб (68,9%), у сільській місцевості – 14174,4 тис. осіб (31,1%). Починаючи з 2003 року в Україні спостерігається тенденція до поступового збільшення рівня урбанізації. Лише у п'яти регіонах чисельність сільського населення більша ніж міського. Це Рівненська, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області; питома вага сільського населення в цих областях становила 52,2–62,8%.

У 2012 році порівняно з 2011 роком чисельність населення України зменшилася на 80,6 тис. осіб, у тому числі міського – на 2,2 тис., сільського – на 78,4 тис. Чисельність населення сільської місцевості скорочується з більшою інтенсивністю, ніж міських поселень: у 2012 році коефіцієнт скорочення чисельності населення становив відповідно 5,5 і 0,1 особи на 1000 наявного населення.

Чисельність населення скоротилася в 16 регіонах України. Найбільші рівні скорочення у Чернігівській (9,9 особи на 1000 наявного населення), Сумській (7,9%) та Кіровоградській (7,3%) областях. Водночас у 11 регіонах спостерігався приріст чисельності населення: м.Києві, Севастопольській міськраді, Закарпатській, Одеській, Рівненській, Чернівецькій, Київській, Волинській, Івано-Франківській, Харківській областях та Автономній Республіці Крим.

Чинники формування чисельності населення по різному впливали на цей процес в регіонах.

Чисельність населення зменшилася за рахунок природного і міграційного скорочення в 11 регіонах (Вінницькій, Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях); за рахунок переваги природного скорочення над міграційним приростом – в 5 регіонах (Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій, Львівській, Полтавській областях).

Чисельність населення збільшилася за рахунок природного і міграційного приросту в Івано-Франківській, Чернівецькій областях та м.Києві; за рахунок переваги природного приросту над міграційним скороченням – в Волинській, Закарпатській, Рівненській областях, за рахунок переваги міграційного приросту над природним скороченням в Автономній Республіці Крим, Київській, Одеській, Харківській областях та Севастопольській міськраді.

Зменшення чисельності населення України спостерігається з 1993 року.

Разом з тим, починаючи з 2006 року, внаслідок скорочення обсягу природного скорочення на тлі міграційного приросту темпи зменшення чисельності населення уповільнилися. У порівнянні з 2011 роком рівень зменшення чисельності населення знизився більш ніж удвічі – з 3,1 особи на 1000 населення до 1,8%.

Склад населення України характеризується суттєвою гендерною диспропорцією. Чисельність чоловіків становила на 1 січня 2013 року 20962,7 тис. осіб, а жінок – 24409,9 тис., що на 16,4% більше. Співвідношення за статтю порівняно з попереднім роком майже не змінилося і на 1 січня 2013 року становило 1164 жінки на 1000 чоловіків (на 1 січня 2012 року – 1167), за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року – 1162 жінки. В 13 регіонах України гендерна диспропорція ще більша (максимально в Чернігівській області: на 1000 чоловіків 1206 жінки).

Чисельна перевага жінок над чоловіками у складі населення України спостерігається з 34 років і з віком збільшується.

Статеві-віковий склад населення країни – результат дії як демографічних процесів (народжуваності, смертності, міграційного руху), так і соціально-економічних.

В Україні сформувалася структура населення, для якої характерна висока питома вага осіб старшого віку і низька – молодшого. На початок 2013 року майже кожен сьомий житель України перебував у віці 65 років і старше, кожен п'ятий – у віці 60 років і старше.

Згідно з міжнародними критеріями населення вважається старим, якщо частка осіб у віці 65 років і старше в загальній чисельності населення перевищує 7%. В Україні цей показник вдвічі більший – 15,2%.

Відсоток осіб у віці 0–15 років збільшується в останні два роки (з 15,3 до 15,5), а осіб у віці 60 років і старше з 2009 року (з 20,3 до 21,4), водночас питома вага населення у віці 16–59 років зменшується з 2010 року (з 64,4% до 63,1%).

Вікова структура визначає і демографічне навантаження – на 1 січня 2013 року на 1000 осіб у віці 16–59 років припадало 246 осіб у віці 0–15 років та 339 осіб у віці 60 років і старше.

Довідково: Демографічне навантаження – узагальнююча кількісна характеристика вікової структури населення, яка показує навантаження на суспільство непродуктивним населенням.

У порівнянні з попереднім роком показник демографічного навантаження збільшився з 576 особи на 1000 осіб у віці 16–59 роки до 585 осіб. Найвищий цей показник у Чернігівській області (646 осіб), найнижчий – у м.Києві (510 осіб).

Демографічне навантаження особами 60 років і старше за регіонами варіює від 255 осіб у Закарпатській області до 418 у Чернігівській. Загалом у 14 регіонах воно більше, ніж в середньому по Україні.

Середній вік населення України на 1 січня 2013 року становив 40,5 року, чоловіків – 37,7, жінок – 42,9 року, тоді як за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року відповідно 38,9, 36,2 і 41,2, що також свідчить про постаріння населення. «Найстаріше» населення Чернігівської області – 43,0 року, «наймолодше» Закарпатської – 36,6 року.

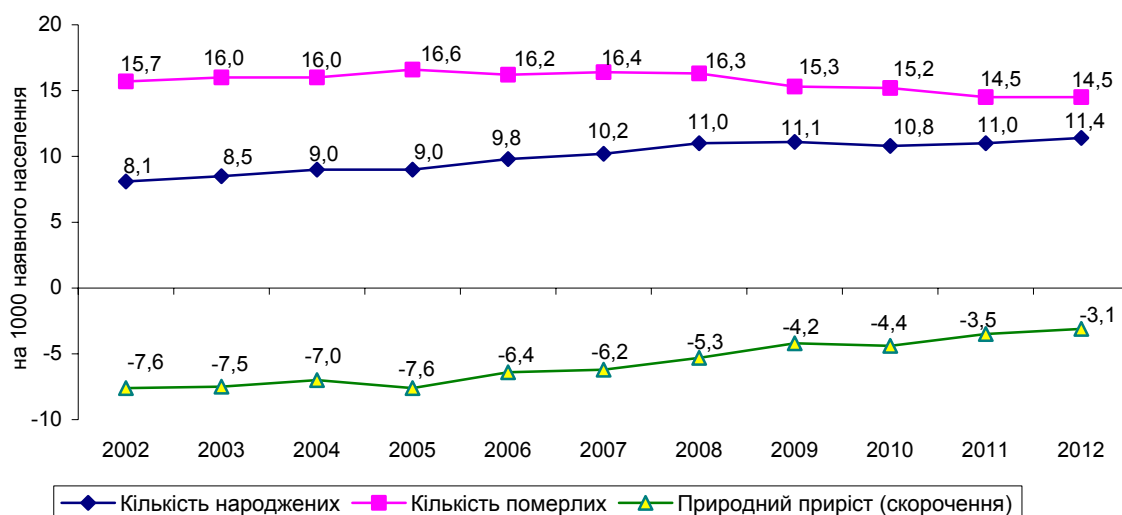
Медіанний вік населення України (вік, що розподіляє все населення на дві однакові частини: одна молодше медіанного віку, друга – старше його) на початок 2013 року становив 39,7 року (чоловіків – 36,4, жінок – 42,9).

Зниженню темпів депопуляції сприяло зменшення природного скорочення населення. Його рівень порівняно з «піковим» значенням у 2000–2002 роках (7,6 осіб на 1000 населення) зменшився більш як удвічі і становив у 2012 році 3,1%. Це найменший показник за останні 20 років.

Природне скорочення населення залишилося єдиним чинником скорочення населення України і становило у 2012 році 142,4 тис. осіб.

Природне скорочення населення – результат перевищення числа померлих над кількістю народжених. Така ситуація в Україні склалася ще у 1991 році і триває досі. У 2012 році на 100 померлих припадало 79 народжених дітей.

Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності, природного приросту (скорочення) у 2002–2012 роках

З 2002 року (крім 2005, 2009) в Україні спостерігається збільшення числа народжених. Упродовж 2012 року народилося 520,7 тис. дітей, що на 18,1 тис. більше, ніж у попередньому році. На 100 дівчаток народилося 107 хлопчиків. Рівень народжуваності збільшився з 11,0 до 11,4 осіб на 1000 наявного населення.

Серед регіонів України спостерігалася значна диференціація рівня народжуваності: від 9,4 народжених на 1000 наявного населення у Чернігівській області до 15,9‰ – у Рівненській.

Середній вік жінок, що народжували у 2012 році, становив 27,0 року (у 2011 році – 26,8 року). Середній вік жінок, що народжували першу дитину – 24,4 року (у 2011 році – 24,3 року).

У 63% народжених у 2012 році вік матерів варіював від 20 до 29 років.

У порівнянні з 2011 роком зменшилася питома вага народжених, матері яких були молодше 20 років, з 7,1% до 6,6%.

Кількість народжених на 1000 жінок у репродуктивному віці (15–49 років) збільшилася у порівнянні з попереднім роком з 43,6 до 45,9 дитини і це найвищий рівень за 20 останніх років. Народжуваність зросла у всіх вікових групах, найбільше у віці 20–29 років.

За порядком народження перші діти становили 48,1%, другі – 36,1%, треті – 10,5% від загальної кількості народжених.

В Україні кожен п'яту дитину народжує матір, яка не перебуває в зареєстрованому шлюбі. У 2012 році питома вага позашлюбних народжень у загальній кількості народжених становила 21,4% (у 2011 році – 21,9%). При цьому, частка таких народжень більша у сільській місцевості (міські поселення – 20,6%, сільська місцевість – 23,1%).

Сумарний коефіцієнт народжуваності в Україні зріс з 1,459 дитини на 1 жінку репродуктивного віку у 2011 році до 1,531 дитини у 2012 році. Однак, для простого відтворення населення (збереження чисельності населення внаслідок

Довідково: Сумарний коефіцієнт народжуваності показує, скільки в середньому дітей народила б одна жінка упродовж всього репродуктивного періоду (15–49 років) при збереженні в кожному віці рівня народжуваності того року, для якого обчислені вікові коефіцієнти.

заміщення покоління батьків поколінням дітей) потрібно щоб у середньому кожна жінка народила протягом свого життя 2,2 дитини.

У 2012 році в Україні померло 663,1 тис. осіб, що на 1,4 тис. менше, ніж у 2011 році. Рівень смертності такий же як і в попередньому році – 14,5 особи на 1000 наявного населення.

Смертність населення у 16 регіонах більша середньої по країні (найвища в Чернігівській області – 18,7‰), в 11 регіонах – менша (найнижча у м.Києві – 9,8‰).

Смертність населення у сільській місцевості значно вища, ніж у міських поселеннях: 17,7 померлих на 1000 наявного населення у сільській місцевості проти 13,1 у міських поселеннях.

Серед причин смерті населення у 2012 році, як і в 2011 році, перше місце посідали хвороби системи кровообігу (65,8% загальної кількості померлих), друге – новоутворення (14,0%), третє – зовнішні причини смерті (6,3%). Рівень смертності зменшився від хвороб системи кровообігу (з 963,4 до 957,3 особи на 100 тис. населення), зовнішніх причин смерті (з 92,7 до 91,5) хвороб органів дихання (з 391 до 37,5), разом з тим збільшилася смертність від новоутворень (з 194,6 до 203,7), хвороб органів травлення (з 55,2 до 60,8).

Смертність чоловіків вища ніж жінок: 15,5 чоловіків і 13,8 жінок на 1000 осіб відповідної статі. Навіть за умови усунення впливу вікової структури населення зовнішні чинники стають причиною смерті чоловіків у 4,5 раза частіше ніж жінок (випадкові утоплення та занурення у воду – в 6,6 раза, навмисні самоушкодження – в 5,7, випадкові отруєння,

спричинені отруйними речовинами – в 4,7), деякі інфекційні та паразитарні хвороби – більше ніж у 3 рази (туберкульоз – більше ніж у 5 разів), хвороби органів дихання – в 4,4 раза, розлади психіки та поведінки – в 3,8 раза (внаслідок вживання алкоголю – в 6,8), хвороби органів травлення – у 2,4 раза.

Надвисока смертність чоловіків зумовлює великий гендерний розрив показника середньої очікуваної тривалості життя. Так, у 2012 році середня очікувана тривалість життя при народженні для жінок становила 76,02 року, тоді як для чоловіків на 9,91 року менше (66,11 року).

Довідково: Середня очікувана тривалість життя населення при народженні – кількість років, які в середньому належить прожити даному поколінню народжених за умови, що протягом всього життя цього покоління (при переході його з одного віку до іншого) рівень смертності буде дорівнювати сучасному рівню смертності населення в окремих вікових групах.

У 2012 році у віці до 1 року померло 4,4 тис. дітей. Крім того, було зареєстровано 3,2 тис. мертвонароджень.

Рівень смертності немовлят порівняно з 2011 роком зменшився з 9,0 до 8,4 померлих дітей у віці до 1 року на 1000 живонароджених. Це найменший показник за роки незалежності України.

Смертність хлопчиків (9,3 померлих на 1000 живонароджених відповідної статі) значно перевищувала смертність дівчаток (7,5‰).

У 2012 році зареєстровано 81 випадок смертей, пов'язаних з вагітністю, що на 25 випадків менше ніж у 2011 році; в тому числі з акушерських причин (материнська смертність) – 65 випадків (на 20 менше). У розрахунку на 100 тис. живонароджених кількість смертей, пов'язаних з вагітністю, зменшилася з 21,1 у 2011 році до 15,6 у 2012 році, а материнська смертність – з 16,9 до 12,5 відповідно.

У 2012 році зареєстрували шлюб 278,3 тис. шлюбних пар, що на 77,6 тис. менше ніж у 2011 році. Рівень шлюбності зменшився з 7,8 до 6,1 шлюбів на 1000 наявного населення.

Вперше реєстрували шлюб 75% чоловіків і жінок, повторно – 25%.

Середній вік нареченої при вступі до першого шлюбу становив 24,5 року, а нареченого – 27,0 років (у 2011 році – 24,3 і 26,8 року відповідно). В Україні спостерігається збільшення віку вступу до шлюбу. За роки незалежності наречені «постаріли» на 3 роки.

Більше 60% осіб, що реєстрували шлюб у 2012 році, мали вік 20–29 років.

Юнаки у віці до 20 років одружувались переважно з однолітками та жінками старшими за віком. Частка одружень на жінках старших за віком у цій віковій групі найбільша (44%). А чоловіки у віці 20–29 років частіше брали шлюб з жінками молодшого віку.

У 2012 році серед жінок віком до 30 років 74% виходили заміж за чоловіків старших за віком, 15% – за молодших від себе, 11% – за однолітків.

Водночас у 2012 році зареєстровано в органах державної реєстрації актів цивільного стану 49,8 тис. розірвань шлюбів та розглянуто судами першої інстанції 118,7 тис. справ про розірвання шлюбу окремого провадження із задоволенням заяви і позовного провадження із задоволенням позову, що свідчить про нестабільність шлюбних відносин.

Останнім часом, починаючи з 2005 року, в Україні спостерігається міграційний приріст населення, що позитивно впливає на формування чисельності населення.

У 2012 році міграційний приріст населення становив 61,8 тис. осіб, що на 44,7 тис. більше, ніж у попередньому році, а його рівень збільшився з 3,7 особи на 10 тис. населення до 13,5 особи.

Серед 76,4 тис. іммігрантів найбільша кількість прибулих з Російської Федерації – 16,0 тис. (21,0%), Туркменістану – 8,0 тис. (10,5%), Китаю – 4,5 тис. (5,9%), Молдови – 4,0 тис. (5,2%).

Серед 14,5 тис. емігрантів найбільша кількість вибулих у 2012 році з України до Російської Федерації – 4,9 тис. (33,9%), Німеччини – 1,6 тис. (11,1%), Ізраїлю – 1,3 тис. (9,1%).

Від’ємне сальдо міжнародної міграції упродовж 2012 року склалося тільки в одному регіоні – Закарпатській області.

Разом з тим на демографічні процеси регіонів та зміну чисельності населення крім міжнародної міграції впливає міграція міжрегіональна. Позитивне сальдо міграції у 2012 році спостерігалось у м.Києві (14,7 тис. осіб), Київській області (7,1 тис.), Одеській (2,8 тис.), Харківській (2,0 тис.), Севастопольській міськраді (1,8 тис.), Житомирській (0,4 тис.), Чернівецькій (0,3 тис.), Автономній Республіці Крим (0,1 тис.).

Внутрішньорегіональна міграція впливає на формування чисельності міських поселень та сільської місцевості як регіонів так і країни в цілому. У 2012 році чисельність населення міських поселень країни збільшилася за рахунок обміну населенням із сільською місцевістю у межах України на 9,9 тис. осіб, у тому числі за рахунок внутрішньорегіональної міграції на 4,1 тис. осіб.